

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
СЪЮЗ**

МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО

УЧИТЕЛИТЕ ЗА ПРАВОГОВОРНАТА И ПРАВОПИСНАТА КУЛТУРА НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ I – IV КЛАС

Даниела Йорданова

През последните години българското начално училище се модернизира в съответствие с прогресивните образователни тенденции за демократизация и хуманизация както в Европа, така и в България. *Европейската референтна рамка* определя осем ключови компетентности, между които и комуникативната като част от културата на личността. *Националната квалификационна рамка* за общо образование – начален етап на основното образование в Република България от 2012 г., хармонизирана с Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот, включва комуникативните и социалните компетентности като част от ключовите компетентности на личността.

Възможности за реализиране на новите образователни тенденции в началното родноезиково образование има обучението по правоговор и правопис, тъй като то осигурява онова равнище на езикова и комуникативна култура, което е необходимо за пълноценно общуване на малките ученици чрез устна и писмена реч.

Наблюденията от педагогическата практика показват, че все още в масовата учебна практика правоговорната подготовка на учениците се подценява. Методическият акцент е изместен повече към усвояване на предвидените според учебната документация правописни знания и умения. А знаем, че в много случаи правописът се влияе от правоговора. При подготовката на уроците началният учител следва темите и учебните задачи в съответния учебник по български

език, методическите указания, поместени в Книгата за учителя, ползва учебни помагала, в които липсват правоговорни упражнения. В този смисъл предизвикателство за педагога е да индивидуализира обучението по правоговор и правопис, като отчита индивидуалната подготовка и интереси на всеки ученик.

За конкретизирането на тези констатации от педагогическата практика, проведех частично стандартизирана анкета с учители от различни региони в България. Анкетата е извършена с 60 преподаватели от началните класове в периода 2007 – 2008 г.

Целта на изследването е да се проучи мнението на педагозите за конкретните проблеми в обучението по правоговор и правопис в етапа I – IV клас.

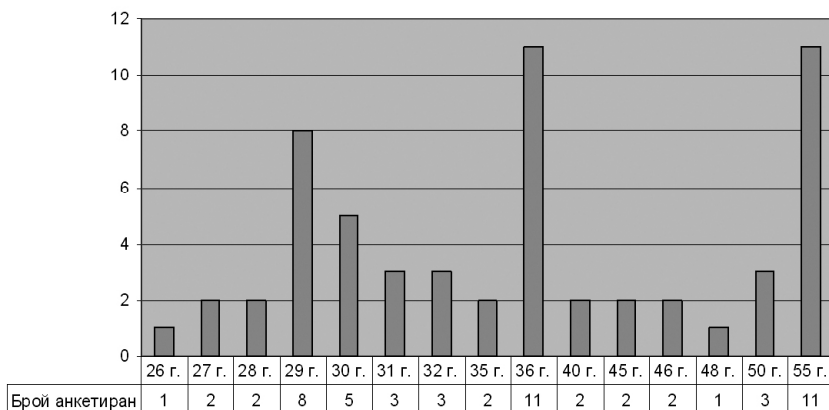
Анкетата включва попълването на данни с общи сведения за анкетираните – възраст и населено място. Основната част от анкетата обхваща десет въпроса, от които шест са открити и изискват от анкетирания сам да конструира отговора си, а четири са със закрити отговори (вж. Приложение № 1, с. 386).

Обобщените данни от въвеждащата част на анкетата (общи сведения) показват следните количествени измерения:

1. Възраст на анкетираните:

26 г. – 1; 27 г. – 2; 28 г. – 2; 29 г. – 8; 30 г. – 5; 31 г. – 3; 32 г. – 3;
35 г. – 2; 36 г. – 11; 40 г. – 2; 45 г. – 2; 46 г. – 2; 48 г. – 1; 50 г. – 3;
55 г. – 11.

Диаграма № 1
Възраст на анкетираните учители

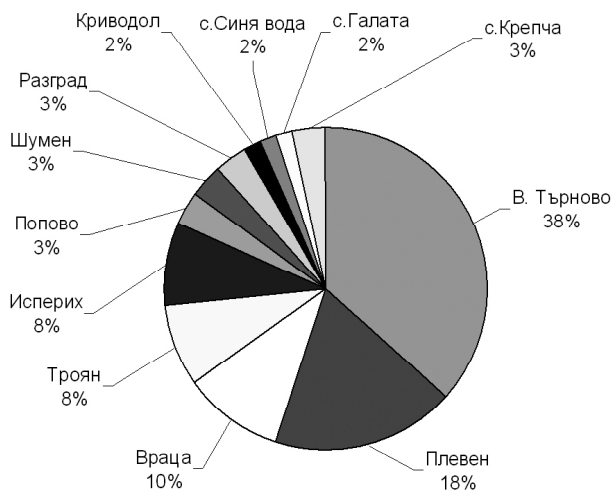

Диаграмата **показва**, че най-многобройна е групата на анкетираните учители на 36 и на 55 години – съответно по 11 души, на 29 години – осем. Средната възраст на педагозите, които са отговорили на въпросите, е 37,2 години. **Изводът** е, че анкетираните учители имат достатъчно педагогически опит и стаж, за да отговорят максимално точно на зададените въпроси.

2. Населено място:

Анкетираните учители от I – IV клас работят в следните градове и села: В. Търново – 22; Плевен – 11; Враца – 6; Троян – 5; Исперих – 5; Попово – 2; Шумен – 2; Разград – 2; Криводол – 1; с. Синя вода (Русенска област) – 1; с. Галата (Ловешка област) – 1; с. Крепча (Русенска област) – 2.

Диаграма № 2
Населено място, в което работят анкетираните начални учители

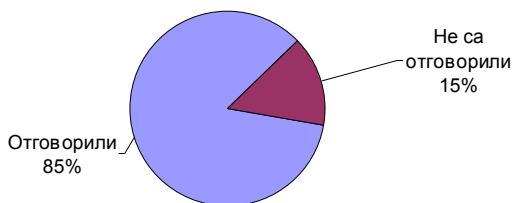

От данните, показани на диаграмата, е **видно**, че са обхванати преподаватели, които работят в градове и села в северната част на Република България. Най-много са съответно учителите от гр. В. Търново – 38%, гр. Плевен – 18% и гр. Враца – 10%. Налага се **заключението**, че обхватът на изследването включва райони, в които се проявяват различия по отношение на правоговора и че учителите съответно ще могат да открият отклоненията, които допускат техните ученици от книжовната правоговорна норма.

Основната част от анкетата включва въпроси, чието съдържание е свързано с: преценката на учителите за видовете правоговорни отклонения от книжовната норма на учениците от техния клас; анализ на учебниците по български език с оглед на обучението по правоговор и правопис; предложения на педагозите за конкретни упражнения с цел преодоляване на грешките и подобряване на правоговорната и на правописната култура на учениците от съответния клас.

На първия въпрос „Какви отклонения от правоговорните книжовни норми сте констатирали в речта на Вашите ученици?“ съответно от общо 60 учители са отговорили 51 – 85%, а не са отговорили – 9, т.е. 15%.

Диаграма № 3
Процентно съотношение на броя на отговорилите на първи въпрос

От отговорилите 51 учители в Таблица № 1 са посочени конкретните отклонения от правоговорните книжовни норми, които учителите констатират в речта на учениците.

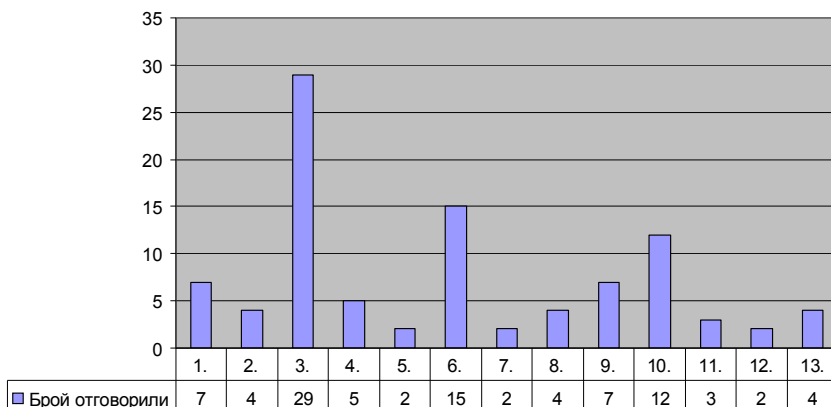
Таблица № 1
Видове отклонения от книжовните правоговорни норми в речта на учениците

Видове отклонения от правоговорните книжовни норми	Брой отговорили	Процент на отговорилите спрямо общия брой	Общ брой отговорили
1. Редукция на гласни	7	13,72	51
2. Омекотяване на съгласни	4	7,84	51
3. Употреба на специфични за региона диалектни думи	29	56,86	51
4. Изпускане на съгласни	5	9,80	51
5. Промяна гласни	2	3,92	51

6. Промяна на мястото на ударението	15	29,41	51
7. Метатеза на звукове	2	3,92	51
8. Неправилна употреба на пълен и кратък член на същ. имена от м.р.	4	7,84	51
9. Учениците не владеят български език	7	13,72	51
10. Да, имат правоговорни грешки	12	23,52	51
11. Ротацизъм, сигматизъм	3	5,88	51
12. Екане	2	3,92	51
13. Грешки в глаголни окончания -м, -ме.	4	7,84	51

Диаграма № 4

Брой на отговорилите за видовете отклонения от книжовните правоговорни норми в речта на учениците

От показаните резултати в таблицата и диаграмата може да се **обобщи**, че най-много отклонения от книжовните правоговорни норми са свързани с: употребата на специфични за региона диалектни думи (точка 3 – 29 души); промяната на мястото на словното ударение (точка 6 – 15 души); редукцията на гласни (точка 1 – 7 души).

Останалите резултати показват, че в речта на учениците се срещат разнообразни отклонения от книжовните правоговорни норми, свързани с изговора на гласни и съгласни звукове в различни позиции,

мегатеа, епентеза на звукове, неправилно произнасяне на членната морфема на съществителните имена от м. р., грешки при изговор на глаголни окончания.

Една част от учителите посочват, че техните ученици не владеят български език – точка 9, 7 души. Това е факт, който не е нов за езиковата ситуация в Република България. Тази констатация отново показва, че в регионите, в които има деца от етническите малцинства, се налага да се усвои български език, преди постъпването на децата в първи клас, за да може да се реализира ефективен учебен процес след това.

Обновяването на образователната ни система като част от европейската, изисква в процеса на обучение да се положат максимални усилия за гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата от етническите малцинства. Те срещат трудности в усвояването на четенето и писането, не достигат необходимото равнище на грамотност, което би могло да им гарантира по-нататък успешно обучение.

Идеи за вариантен модел на ограмотвяване на деца от етническите малцинства, които при постъпване в училище не владеят добре (или изобщо не владеят) български език (обучението по четене на български език като втори език) предлага Ст. Здравкова (вж. по-подр. Здравкова, 2009).

Подготвителните класове в периода 1991 – 2003 г. са едно възможно решение децата с езикова недостатъчност да бъдат подпомогани да усвоят български език говоримо до степен, от която да продължи успешното им ограмотвяване. В организирания подготвителен клас се провежда интензивен устен комуникативен курс по български език с деца, при които той не е майчин.

От учебната 2003/2004 г. функциите за подготовка за първи клас се поемат и от подготвителната група, която има задължителен характер за всички деца. Програмата за подготвителна група включва образователно съдържание в три модула: първи модул за деца, чийто семеен език е български, непосещавали детска градина; втори модул – за деца, чийто семеен език е български, посещавали детска градина; трети модул – за деца, чийто семеен език не е български, непосещавали детска градина. Заложената идея в програмата за вариантност

в подготовката за оgramотояване намира практически решения в учебни помагала за обучението и възпитанието на децата в детската градина (вж. Петрова 2008). Тези идеи за работа деца билингви в детската градина могат да намерят своето продължение в учебни помагала за първи клас. В това отношение вариантният „Буквар АБВ” с Читанка за първи клас (вж. Здравкова, Ст. и др., 1994) предлага идеи заедно с традиционната концепция оgramотояването да се адаптира към езиковия опит и компетенциите на децата, за които българският език не е майчин.

При отговорите на учителите на първия въпрос прави впечатление, че част от анкетираните отговарят положително, без да посочват конкретни правоговорни грешки – 12 души (таблица № 1, точка 10). Този резултат насочва към **извода**, че педагозите не могат точно да класифицират правоговорните грешки. Няколко души (3) посочват наличието на ротацизъм и сигматизъм като отклонение от правоговорната норма. Тази констатация насочва към извода, че педагозите не познават в достатъчна степен същността на книжовните правоговорни норми. Затова е необходимо да се обърне внимание специално внимание при подготовката на студентите от педагогическите специалности върху този основен теоретичен въпрос от съвременния български език.

На втория въпрос от анкетата „По какъв начин сте констатирани отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на Вашите ученици?” са отговорили – 52, не са отговорили – 8 от общо 60 души.

Диаграма № 5
Процентно съотношение на броя на отговорилите на втори въпрос

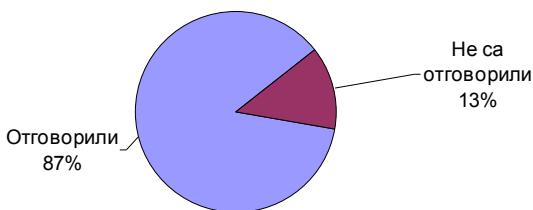

Таблица № 2
Начин на констатиране на отклоненията от
книжовните правоговорни норми в речта на учениците

Начин на констатиране на отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците	Брой отговорили	Процент на отговорилите спрямо общия брой	Общ брой
1. Непосредствено общуване	25	48,07	52
2. Беседа върху учебния материал	35	67,30	52
3. Проверка на писмени работи	5	9,61	52
4. При рецитиране на стихотворения	3	5,76	52
5. При четене на текстове	5	9,61	52
6. При целенасочени наблюдения върху речта на учениците	6	11,53	52
7. При съставяне на разказ по картини	2	3,84	52
8. В определени речеви ситуации	2	3,84	52
9. В индивидуални разговори с учениците	4	7,69	52
10. От диктовки	9	17,30	52

От таблицата № 2 може да се **обобщи**, че отговорилите 52 учители посочват две форми, чрез които констатират отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците:

– по време на урока – беседа върху учебния материал – 35 души; проверка на писмени работи – 5; при рецитиране на стихотворения – 3; при четене на текстове, при съставяне на разказ по картини – 2; от диктовки – 9;

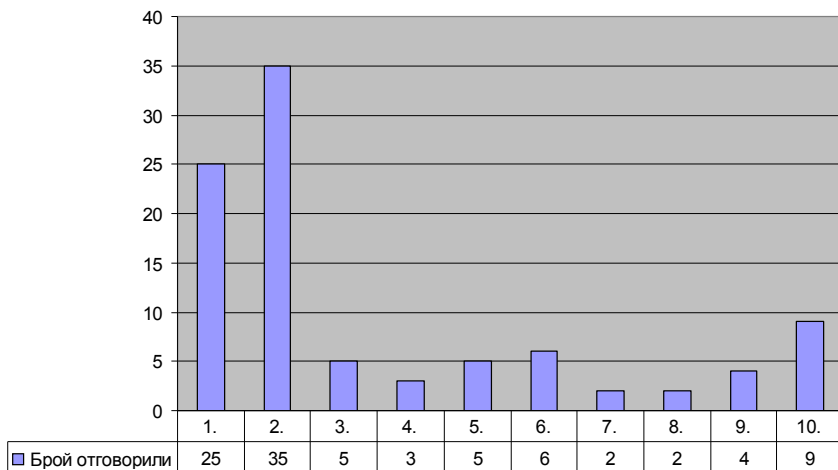
– извън урока – от непосредствено общуване – 25 души; при целенасочени наблюдения върху речта на учениците – 6; в определени речеви ситуации – 2; в индивидуални разговори с учениците – 4.

От следващата диаграма е ясно, че най-многобройни са учителите, които констатират отклоненията от книжовните правоговорни

норми в речта на учениците си чрез беседата по време на урока и чрез непосредствено общуване – 25.

От анализа на отговорите на учителите по този въпрос се налага **изводът**, че учителите открояват грешките по отношение на правоговора в речта на учениците си както в условията на образователния процес, така и в процеса на общуване с тях, извън урочната работа. Ето защо е **необходимо** проследяването на реалното състояние в речта на учениците да се осъществи, като в началото на учебната година се включи диагностична процедура или част от нея, която систематизира и конкретизира начините за установяване на отклоненията.

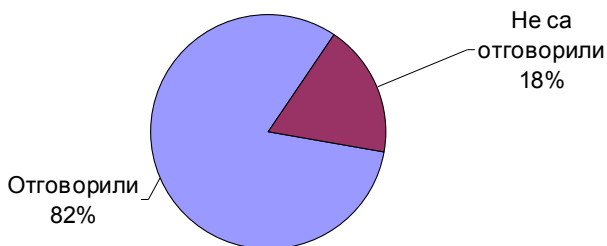
Диаграма № 6
Брой на отговорилите за начините, чрез които учителите констатира отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците си

Третият въпрос от анкетата е: „По какъв начин работите, за да се преодоляват отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта си Вашите ученици?“ От 60 души на този въпрос дават отговор 49, а 11 не отговарят.

Диаграма № 7

Процентно съотношение на броя на отговорилите на трети въпрос

Тази диаграма **показва**, че 18% от анкетираните не отговарят, а това дава основание да се прецени, че 1/3 от учителите не включват дейности, чрез които ще се преодоляват правоговорните грешки в речта на учениците, т.е. обучението по правоговор се подценява или не му се отделя съществено внимание по време на обучението.

В таблица № 3 са показани начините, които описват учителите, за да могат техните ученици да коригират грешките в речта си по отношение на правоговора.

Таблица № 3

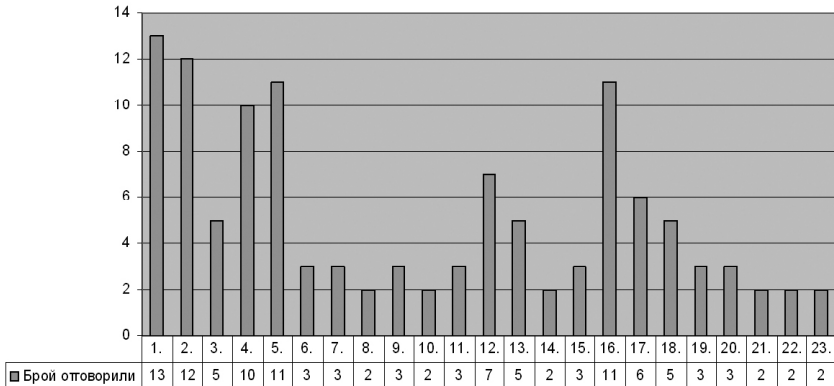
Начини на работа за преодоляване на отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците

Начини на работа за преодоляване на отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците	Брой отговорили	Процент на отговорилите спрямо общия брой	Общ брой
1. Своевременна корекция на грешките	13	26,53	49
2. Съпоставка между книжовни и некнижовни форми на изговор	12	24,48	49
3. Писмени упражнения	11	22,44	49

4. Корекция на неправилните форми с правилни и включване на правилните форми в упражнения	11	22,44	49
5. Работа с правописен речник	10	20,40	49
6. Диктовки	7	14,28	49
7. Чрез обяснения	6	12,24	49
8. Редактиране на текст	5	10,20	49
9. Чрез многократни повторения	5	10,20	49
10. Дидактични и занимателни игри	5	10,20	49
11. Комуникативни упражнения	3	6,12	49
12. Работа върху правоговорните правила и затвърдяването им чрез упражнения	3	6,12	49
13. С разговори	2	4,08	49
14. Работа върху текстове	3	6,12	49
15. Задачи по интереси	2	4,08	49
16. Преписи	3	6,12	49
17. Общуване с учениците	2	4,08	49
18. Устни съчинения	3	6,12	49
19. Хорowo изговаряне	3	6,12	49
20. Състезателни игри	3	6,12	49
21. Речникова работа	2	4,08	49
22. Записване на думи и изрази на близки, приятели, радио, телевизия, които се грешат.	2	4,08	49
23. Изучаване на правоговорни правила	2	4,08	49

Диаграма № 8

Начини на работа за преодоляване на отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците

Общият поглед върху таблица № 3 и диаграма № 8 **показва**, че на този въпрос учителите дават разнообразни отговори, които при обработката на анкетата са групирани в 23 направления.

Голяма част от отговорите са свързани с непосредствено коригиране на правоговорните грешки – 1, 2 и 4 (своевременна корекция на грешките – 13 души; съпоставка между книжовни и некнижовни форми на изговор – 12 души; корекция на неправилните форми с правилни и включване на правилните форми в упражнения – 11 души).

Друга част от начините за корекция на правоговорните грешки в речта на малките ученици се отнасят до включването на различни упражнения по време на урока – редактиране на текст – 5 души; обяснения – 6; комуникативни упражнения – 3; затвърдяване на правоговорните правила чрез упражнения – 3; речникова работа – 2; многократни повторения – 5; хорово изговаряне – 3; устни съчинения – 3.

От таблица № 3 е **видно**, че голяма част от учителите свързват корекционната дейност по отношение на правоговора с включването на правописни упражнения – писмени упражнения – 11 души; диктовки – 7; преписи – 3, както и с ползването на правописен речник – 10 души.

Предвид възрастта на обучаваните, както и отчитането на индивидуалните особености в речта по отношение на правоговора, педа-

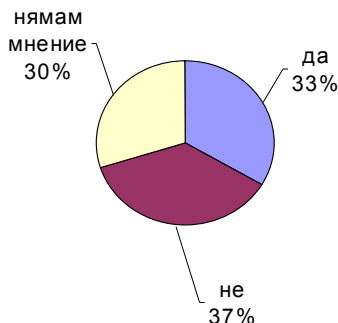
гозите включват в отговорите си – дидактични и занимателни игри – 5 души, състезателни игри – 3; записване на думи и изрази на близки, приятели, от радио, телевизия, които се грешат – 2.

От отговорите на учителите по този въпрос може да се **обобща**, че те използват различни начини и средства с цел преодоляване на отклоненията от книжовните правоговорни норми в речта на учениците си. Налице е **обаче дисбаланс между устна и писмена реч** – преподавателите по традиция се насочват към включване на правописни задачи, а не към правоговорни в условията на урока. Затова е необходимо в процеса на обучение да се реализира взаимосвързано усвояване на правоговорните и правописните норми, като се отчита спецификата на двете форми на речта, типичните и индивидуалните грешки, които допускат учениците от съответния клас. Необходимо е също да се предложат на учениците и конкретни правоговорни упражнения, които могат да се свържат с характерните особености на говора в съответния регион.

Отговорите на учителите от четвъртия въпрос в анкетата „Считате ли, че предложените теми с оглед на обучението по правоговор в учебниците по български език са достатъчни?“ са:

- а) да – 20;
 - б) не – 22;
 - в) нямам мнение – 18.
- Общо – 60 учители.

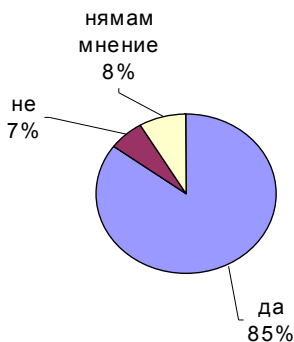
Диаграма № 9

От диаграмата е **видно**, че броят на отговорилите на този въпрос положително е 22 души. Броят на учителите, които не са отговорили и на тези, които нямат мнение, е общо 40 души. Налага се **изводът**, че педагозите в началните класове **не познават или не обръщат в достатъчна степен внимание** върху проблемите на обучението по правоговор, тъй като от анализа на учебната документация е видно, че в учебното съдържание присъстват, макар и ограничено, теми, свързани с усвояването на книжовните правоговорни норми.

Броят на отговорилите на петия въпрос от анкетата „Считате ли, че предложените теми с оглед на обучението по правопис в учебниците по български език са достатъчни?“ е: с „да“ – 51 души, с „не“ – 4, а нямат мнение – 5 преподаватели от общо 60.

Диаграма № 10
Процентно съотношение на броя на отговорилите на въпроса „Считате ли, че предложените теми с оглед на обучението по правопис в учебниците по български език са достатъчни?“

Показаните проценти на диаграмата насочват към **извода**, че за разлика от обучението по правоговор, обучението по правопис има водеща роля в образователния процес по български език и учителите обръщат внимание на темите, свързани с усвояването на правописните норми за етапа I – IV клас.

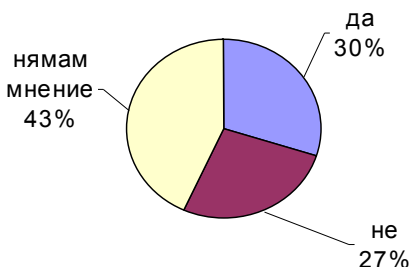
Шестият въпрос е: „Предложени ли са достатъчно упражнения в учебниците и учебните тетрадки за усвояване на правоговорни знания?“

Учителите дават следните отговори :

- а) да – 18;
 - б) не – 16;
 - в) нямам мнение – 26.
- Общо – 60 души.

Диаграма № 11

Процентно съотношение на броя на отговорилите на въпроса „Предложени ли са достатъчно упражнения в учебниците и учебните тетрадки по български език за усвояване на правоговорни знания?“

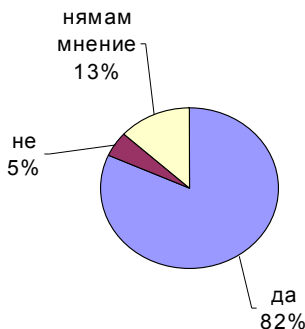
Процентът на отговорилите на този въпрос с „да“ е малък, едва 30%. Почти толкова от учителите смятат, че упражненията са недостатъчни – 27%. Голям е процентът на тези от педагозите, които нямат мнение – 43%. Може да се **обобщи**, че анкетираните учители не могат да преценят дали упражненията по правоговор в учебниците по български език са достатъчни. Тези констатации насочват към **извода**, че заложените проблеми в учебните програми по български език за I – IV клас с оглед на правоговорната подготовка на малките ученици не намират своето продължение в учебниците по български език чрез въвеждане на подходящи упражнения. Това налага да се конструират упражнения за обучение по правоговор в етапа I – IV клас, чрез които ще се подобри правоговорната култура на учениците.

По седми въпрос „Предложени ли са достатъчно упражнения в учебниците и учебните тетрадки за усвояване на правописни знания?“ учителите са почти единодушни:

- а) да – 49;
 - б) не – 3;
 - в) нямам мнение – 8.
- Общо – 60 души.

Диаграма № 12

Процентно съотношение на отговорилите на въпроса „Предложени ли са достатъчно упражнения в учебниците и учебните тетрадки за усвояване на правописни знания?“

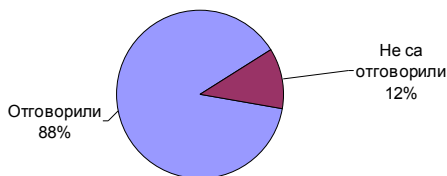
Диаграмата показва, че 82% от учителите считат, че има достатъчно упражнения за овладяване на правописните норми от учениците в I – IV клас. Този факт дава основание да се **обобщи**, че учителите категорично не подценяват овладяването на предвидените според учебното съдържание правописни норми и в тази връзка открояват съответните упражнения, поместени в учебниците по български език.

Следващият въпрос от анкетата „Какви упражнения използвате във Вашата практика, за да могат учениците от Вашия клас да усвоят книжовните правоговорни норми и да коригирате грешките, които допускат?“ дава възможност да се анализира мнението на учителите доколкото те проявяват инициатива, за да включат в обучението упражнения с цел преодоляване на правоговорните грешки.

От следващата диаграма става ясно, че тук процентът на отговорите положително е висок – 88%. Не са отговорили само 12% от анкетираните.

Тези цифри **показват**, че преподавателите не оставят встрани тази част от езиковата подготовка на своите ученици. Възниква обаче въпросът: Как след като голяма част от учителите нямат мнение за това доколкото учебната документация осигурява правоговорното обучение на учениците в I – IV клас, същите преподаватели включват в педагогическата си практика упражнения по правоговор?

Диаграма № 13
Процентно съотношение на отговорилите на въпроса
„Какви упражнения използвате във Вашата практика,
за да могат учениците от Вашия клас да усвоят книжовните
правоговорни норми и да коригират грешките, които допускат?“

Отговорили – 53 души.

Не са отговорили – 7 души.

Общ брой – 60.

Следващата таблица № 4 и диаграма № 14 в голяма степен дават отговор на този въпрос. На въпроса отговарят 57 души, но отговорите са разнообразни и никой от тях не е с по-голяма тежест от другия. Видовете упражнения за преодоляване на правоговорните грешки в речта на учениците, които са посочили анкетираните, се диференцират в 27 направления. Това дава основание **да се предположи, че преподавателите включват рядко в процеса на обучение правоговорни упражнения.**

Анализът на данните от таблица № 4 позволява отговорите на учителите да се групират по следния начин:

1. Най-много от отговорите на учителите по този въпрос са с по-общо съдържание – точки 2, 4, 5, 8, 9, 10, 12, 20, 21 и 22 (корекция в разговорната реч; работа със синоними; работа с тълковен речник; упражнения от учебника, езикови и литературни упражнения; разказване; многократни упражнения; преразкази; съчинения; сравняване на думи).

2. По-малка част от мненията на педагозите са свързани с извършване на конкретна дейност от учениците за правоговорно обучение – точки 1, 3, 7, 11, 13, 23, 24 (съставяне на изречения с често грешени и диалектни думи; замяна на диалектни с книжовни думи; спазване на правоговорните норми от учителя; извеждане на думи с разлика между изговор и правопис; отчетлив изговор на думата; упражнения за правилно поставяне на ударение).

3. Повече към обучението по правопис могат да бъдат отнесени отговорите на педагозите – точки 16, 17 (диктовки, преписи).

4. Малко са и предложените за правоговорно обучение да се използват иновативни форми – точки 6 и 15 (ситуативни упражнения, работа по двойки).

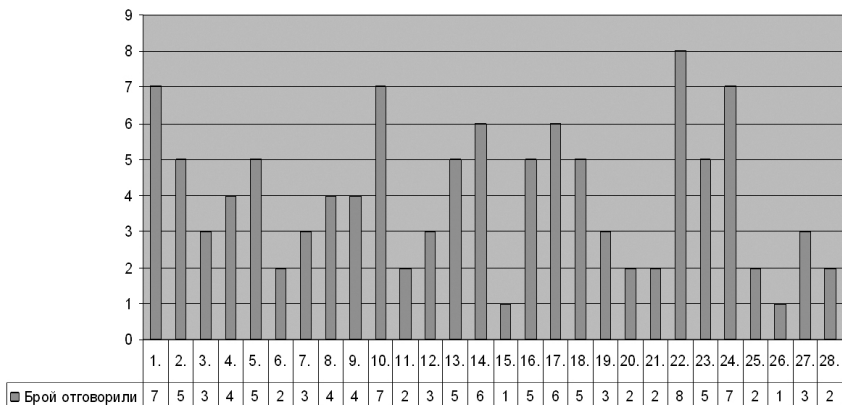
Изводът е, че анкетираните начални учители използват разнообразни упражнения за обучение по правоговор спорадично, които са общи, и не могат да се отнесат пряко към правоговорната подготовка на малките ученици. В предложените отговори се „кроят“ обаче рационални идеи, които могат да бъдат развити, като се съставят подходящи упражнения, например: учителят да е образец за книжовен правоговор (7); упражнения за правилно поставяне на ударение (24); многократни упражнения, различни по съдържание и вид (10); замяна на диалектни с книжовни думи (3); подчертаване и извеждане на думи, в които има разлика между изговор и правопис (11) и др.

Таблица № 4
Видове упражнения за преодоляване на правоговорните грешки в речта на учениците

Упражнения за преодоляване на правоговорните грешки в речта на учениците	Брой отговорили	Процент на отговорилите спрямо общия брой	Общ брой
1. Съставяне на изречения с често грешени и диалектни думи	7	13,20	53
2. Корекция в разговорната реч	5	9,43	53
3. Замяна на диалектни с книжовни думи	3	5,66	53
4. Синонимна работа	4	7,54	53
5. Работа с тълковен речник	5	9,43	53
6. Ситуативни упражнения за употреба на правилните форми	2	3,77	53
7. Учителят да спазва правоговорните норми и да е образец	3	5,66	53
8. Езикови и литературни упражнения и задачи	4	7,54	53
9. Упражнения от учебника по български език	4	7,54	53

10. Многократни упражнения, различни по съдържание и вид	7	13,20	53
11. Подчертаване и извеждане на думи, които имат разлика между изговор и правопис	2	3,77	53
12. Фонетични упражнения	3	5,66	53
13. Анализ на думата	5	9,43	53
14. Сродни думи	6	11,32	53
15. Работа по двойки	1	1,88	53
16. Диктовки	5	9,43	53
17. Преписи	6	11,32	53
18. Четене	5	9,43	53
19. Разказване	3	5,66	53
20. Преразказ	2	3,77	53
21. Съчинения	2	3,77	53
22. Сравняване на думи	8	15,09	53
23. Отчетлив изговор на думата	5	9,43	53
24. Упражнения за правилно поставяне на ударение	7	13,20	53
25. Припомняне на правилата	2	3,77	53
26. Упражнения по всички учебни предмети	1	1,88	53
27. Състезателни игри	3	5,66	53
28. Откриване на пропуснати букви в думи	2	3,77	53

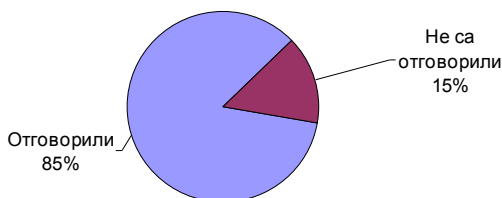
Диаграма № 14

Деветият въпрос е: „Какви правописни грешки допускат учениците от Вашия клас под влияние на правоговора?“

На този въпрос са отговорили 51 души, не са отговорили 9, от общо 60 учители (вж. диаграма № 15).

Диаграма № 15
Процентно съотношение на отговорилите на въпроса

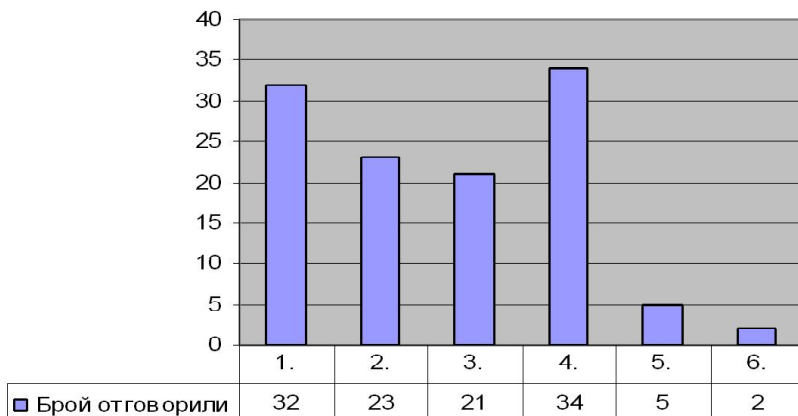
От показаните резултати в таблица № 5 става **ясно**, че учителите определят следните най-често допускани правописни грешки в речта на учениците под влияние на правоговора, а именно: слято писане на несамостоятелни със самостоятни думи (34 души); редукция на гласни (32 души); правопис на глаголните окончания в 1 л. ед. ч. и 3 л. мн. ч. (23 души). Като имаме предвид възрастта на учениците и изследваните региони, тези грешки са често срещани. За да се преодолеят те трайно, следва да се реализира връзка между обучението по правоговор и обучението по правопис, като се включат подходящи упражнения.

Таблица № 5
Видове правописни грешки под влияние на правоговора

Видове правописни грешки под влияние на правоговора	Брой отговорили	Процент на отговорилите спрямо общия брой	Общ брой
1. Редукция на гласни	32	62,74	51
2. Правопис на окончанията -а, -ат, при глаголите	23	45,09	51
3. Изпускане на съгласни и гласни	21	41,17	51
4. Слято писане на несамостоятелни със самостоятни думи	34	66,66	51
5. Писане на думи с е вм. с я	5	9,80	51
6. Правопис на окончанията на определителния член -а за същ. им. от м. р.	2	3,92	51

Диаграма № 16

Брой отговорили учители на девети въпрос „Трябва ли да се реализира взаимосвързано обучение по правоговор и правопис в етапа I – IV клас?“

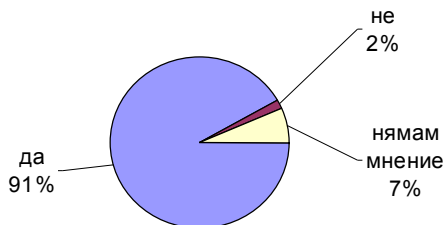
Последният десети въпрос от анкетата е: „Трябва ли да се реализира взаимосвързано обучение по правоговор и правопис в етапа I – IV клас?“

При отговора на този въпрос учителите са почти единодушни:

- а) да – 55;
 - б) не – 1;
 - в) нямам мнение – 4.
- Общо – 60 души.

Диаграма № 17

Процентно съотношение на отговорилите на въпроса

От диаграмата е **ясно**, че над 90 % от учителите считат, че трябва да се реализира взаимосвързано обучение по правоговор и правопис в етапа I – IV клас.

От извършеното проучване на 60 учители от началните класове чрез анкета за обучението по правоговор и по правопис се налагат следните **изводи**:

1. Педагозите определят различни видове правоговорни грешки в речта на учениците си в зависимост от региона, в който живеят децата. По-специално внимание трябва да се обърне на 7–11-годишните, които не говорят въобще или добре български език. Учителите посочват основно две форми, чрез които констатираат отклоненията от правоговорните норми – класна и извънурочна.

2. Голяма част (1/3) от анкетираните педагози не включват в процеса на обучение дейности за преодоляване на грешките и усъвършенстване на правоговорните умения на учениците.

3. Повече от 40 % от учителите не могат да преценят дали в учебниците и учебните тетрадки по български език за етапа I – IV клас присъстват правоговорни упражнения.

4. Повечето от преподавателите в началните класове не могат да предложат конкретни упражнения за преодоляване на правоговорните грешки в речта на учениците си.

5. Отговорите на педагозите по въпросите, които засягат обучението по правопис, дават основание да се констатира, че те отделят необходимото внимание за усвояване на предвидените според учебната документация знания и умения.

6. В проведената анкета учителите определят най-често срещаните правописни грешки под влияние на правоговора.

В заключение: анализиранияте данни от проведеното емпирично проучване с учители от началните класове показват, че педагозите подценяват обучението по правоговор и не включват в уроците по български език подходящи упражнения.

Обучението по правоговор и по правопис в етапа I – IV клас трябва да се реализира като съставна част от обучението по български език и литература, като се отчита спецификата на региона, в който живеят учениците. Учителите, като се съобразяват с предвиденото в учебната документация по български език учебно съдър-

жание, с типичните и индивидуалните особености в речта на своите ученици, следва да използват подходящи методи и упражнения, за да може да се подобри правоговорната и правописната култура на децата от I – IV клас.

ЛИТЕРАТУРА

Европейска референтна рамка за ключовите компетентности за учене през целия живот, приета с Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006.

Национална квалификационна рамка на РБ, приета с РМС № 96/02.02.2012.

Учебна програма по български език и литература за първи клас 2003: Учебна програма по български език и литература за първи клас. – Учебни програми за първи клас на Министерството на образованието и науката. С., 2003.

Учебна програма по български език и литература за втори клас 2003: Учебна програма по български език и литература за втори клас. – Учебни програми за втори клас на Министерството на образованието и науката. С., 2003.

Учебна програма по български език и литература за трети клас 2003: Учебна програма по български език и литература за трети клас. – Аз-Буки, 2003, бр. 19

Учебна програма по български език и литература за четвърти клас 2003: Учебна програма по български език и литература за четвърти клас. – Аз-Буки, 2003, бр. 22.

УЧИТЕЛИТЕ ЗА ПРАВОГОВОРНАТА И ПРАВОПИСНАТА КУЛТУРА НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ I – IV КЛАС

ДАНИЕЛА ЙОРДАНОВА

Резюме

В студията се представят резултати от анкетно проучване с учители от началните класове за аспекти от правоговорната и правописната култура на ученици от I – IV клас. Анализираните данни от проведеното емпирично проучване позволяват да се открият изводи по този актуален въпрос от

образователния процес по български език за началния етап на основната образователна степен, основният от които е, че педагозите не отделят в достатъчна степен внимание на обучението по правоговор.

Ключови думи: начални учители, анкетно проучване, изводи, правоговорна култура, правописна култура, ученици от I – IV клас.

TEACHERS ABOUT ORTHOEPY AND SPELLING CULTURE OF STUDENTS FROM 1ST – 4TH GRADE

DANIELA YORDANOVA

Summary

The *data* presented in the paper was compiled from an inquiry into orthoepy and spelling culture of students from 1st – 4th grade made with primary school teachers. Implications about this live question were drawn on the basis of analyzed data from an empirical research. The most important conclusion is that teachers don't pay enough attention to the practice of teaching orthoepy.

Key words: primary school teachers, inquiry, orthoepy culture, spelling culture, students from 1st – 4th grade.